

REKOMENDACIJA DĖL MOKSLO IR MOKSLININKŲ

Preambulė

Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacijos (UNESCO) Generalinė konferencija, 39-ojoje sesijoje, vykusioje Paryžiuje nuo 2017 m. spalio 30 d. iki lapkričio 14 d.,

primindama, kad pagal savo Konstitucijos preambulės paskutinės pastraipos nuostatas UNESCO, *inter alia*, skatindama pasaulio tautų mokslinius santykius, siekia prisidėti prie tarptautinės taikos ir bendros žmonijos gerovės, dėl kurių ir buvo įsteigta Jungtinių Tautų Organizacija ir kurios Chartija juos skelbia,

atsižvelgdama į 1948 m. gruodžio 10 d. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos priimtas Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos nuostatas, ypač į 27 straipsnio 1 dalį, kurioje numatyta, kad kiekvienas turi teisę laisvai dalyvauti bendruomenės kultūriniame gyvenime bei teisę į mokslo pažangos teikiamą naudą,

pripažindama, kad:

- (a) moksliniai atradimai ir su jais susijusi technologijų plėtra bei jų pritaikymas atveria plačias pažangos galimybes, įmanomas dėl optimalaus mokslo ir mokslo metodų panaudojimo žmonijos labui, taikai išsaugoti bei tarptautinei įtampai mažinti, tačiau tuo pat metu pažanga kelia tam tikras grėsmes, ypač tais atvejais, kai mokslinių tyrimų rezultatai naudojami prieš gyvybiškai svarbius žmonijos interesus, siekiant pradėti karus, masinį naikinimą, kažkurios tautos išnaudojimo tikslais, arba siekiant pažeisti žmogaus teises, pagrindines laisves ar žmogaus orumą, ir bet kuriuo atveju sukelti sudėtingas etines ir teisines problemas,
- (b) norėdamos spręsti šį iššūkį, valstybės narės turėtų sukurti arba parengti atitinkamos politikos formavimo ir vykdymo mechanizmą, t. y. politikos, skirtos išvengti galimų pavojų ir visapusiškai realizuoti bei išnaudoti teigiamas perspektyvas, susijusias su tokiais atradimais, technologijų plėtra bei taikymu,

taip pat pripažindama:

- (a) reikšmingą mokslo, kaip bendrosios gerovės, vertę,
- (b) kad talentingi ir apmokyti darbuotojai – vietos mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros pajėgumų kertinis akmuo, būtinas siekiant panaudoti ir išnaudoti kitur atliktus mokslinius tyrimus,
- (c) kad atviras rezultatų, hipotezių ir nuomonių komunikavimas, sublimuojamas fraze „akademine laisvė“, yra mokslo pažangos esmė, suteikianti tvirčiausią mokslinių rezultatų tikslumo ir objektyvumo garantiją,
- (d) atitinkamos paramos ir bazinės įrangos būtinybę mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros vyksmui,

pastebėdama, kad visose pasaulio dalyse šis politikos formavimo aspektas tampa vis svarbesnis valstybėms narėms; *turėdama omenyje* šios rekomendacijos priede pateiktas tarpvyriausybines iniciatyvas, parodančias, kad valstybės narės pripažįsta vis didesnę mokslo ir technologijų vertę sprendžiant įvairias pasaulines problemas plačiu tarptautiniu mastu, taip stiprinant šalių bendradarbiavimą ir skatinant atskirų tautų vystymąsi; ir *įsitikinusi*, kad šios tendencijos paskatins valstybes nares imtis konkrečių veiksmų siekiant atitinkamos mokslo ir technologijų politikos priėmimo ir vykdymo,

įsitikinusi, kad tokie valdžios veiksmai gali labai prisidėti prie sąlygų, skatinančių gebėjimą vykdyti mokslinius tyrimus ir plėtrą vietos lygmenyje bei panaudoti mokslinių tyrimų ir plėtros rezultatus puoselėjant didesnės atsakomybės prieš žmoniją ir aplinką dvasią,

manydama, kad viena svarbiausių sąlygų – užtikrinti teisingą statusą tiems, kurie vykdo mokslinius tyrimus ir plėtrą mokslo ir technologijų srityse, atkreipiant deramą dėmesį į su minėta veikla susijusią atsakomybę ir į teises, reikalingas tam darbui atlikti,

atsižvelgdama į tai, kad moksliniai tyrimai ir plėtra vykdomi išskirtinėmis darbo sąlygomis ir reikalauja iš mokslininkų ypač atsakingo požiūrio į šį darbą, savo šalį ir tarptautinius Jungtinių Tautų idealus bei tikslus, ir todėl šios profesijos darbuotojams reikalingas atitinkamas statusas,

įsitikinusi, kad dabartinė valdžios, mokslo bendruomenės ir viešoji nuomonė palanki Generalinei konferencijai suformuluoti pagalbinius principus valstybių narių vyriausybėms, norinčioms, kad būtų užtikrintas teisingas atitinkamų darbuotojų statusas,

prisimindama, kad daug reikšmingų darbų šioje srityje jau atlikta, tiek darbuotojų apskritai, tiek mokslininkų atžvilgiu, ypač pasitelkus tarptautinius ir kitus šioje preambulėje ir šios rekomendacijos priede paminėtus dokumentus,

suprasdama, kad reiškinys, paprastai žinomas kaip mokslininkų „protų nutekėjimas“ anksčiau kėlė valstybėms narėms didelį nerimą, o kai kurioms šalims tebekelia iki šiol; *turėdama omenyje* šiuo atžvilgiu svarbius besivystančių šalių poreikius ir atitinkamai norėdama suteikti mokslininkams svaresnių prižasčių dirbti tose šalyse ir srityse, kurioms labiausiai reikia jų paslaugų,

įsitikinusi, kad panašūs klausimai dėl mokslo ir mokslininkų kyla visose šalyse, todėl būtina laikytis bendro požiūrio ir, jei įmanoma, taikyti bendrus standartus bei imtis priemonių, kurių išdėstymas ir yra šios rekomendacijos tikslas,

tačiau atsižvelgdama į tai, kad priimant ir taikant šią rekomendaciją galima didelė įstatymų, reglamentų ir nusistovėjusių praktikų įvairovė, kuri skirtingose šalyse nulems mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros modelį bei organizavimo ypatumus mokslo ir technologijų srityse,

dėl šių priežasčių, *norėdama* papildyti kiekvienos šalies įstatymais ir potvarkiais įtvirtintus, nusistovėjusių praktikų nulemtus ar tarptautiniais bei kitais dokumentais, kuriais remiamasi šioje preambulėje ir šios rekomendacijos priede nurodytuose dokumentuose, įteisintus standartus ir rekomendacijas,

išklausiusi pasiūlymus dėl mokslo bei mokslininkų, svarstant Rekomendacijos klausimą, kaip sesijos darbotvarkės 7.4 punktą,

per 37-ąją sesiją nusprendusi, kad šie pasiūlymai turėtų būti pateikiami kaip rekomendacijos valstybėms narėms,

priima Rekomendaciją dėl mokslo ir mokslininkų, kuri nuo 2017 m. lapkričio 13 d. pakeičia 1974 metų Rekomendaciją dėl mokslininkų statuso,

rekomenduoja valstybėms narėms taikyti toliau išdėstytas nuostatas imantis su teisės aktų leidimu susijusių ar kitokių veiksmų, kurie būtų reikalingi norint atitinkamoje valstybių narių teritorijoje taikyti šioje rekomendacijoje išdėstytus principus ir normas,

taip pat valstybėms narėms *rekomenduoja* atkreipti valdžios ir kitų institucijų bei įmonių, atsakingų už mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros vykdymą bei jos rezultatų taikymą, įvairių organizacijų, atstovaujančių ar remiančių asocijuotų mokslininkų interesus, ir kitų suinteresuotų šalių dėmesį į šią rekomendaciją,

galiausiai rekomenduoja, kad valstybės narės joms nustatytais terminais datomis ir būdu teiktų ataskaitas apie veiksmus, kurių buvo imtasi šiai rekomendacijai įgyvendinti.

I. Taikymo sritis

1. Šioje rekomendacijoje:

(a) (i) žodis „mokslas“ reiškia iniciatyvą, kurią žmonija, veikianti atskirai arba mažose ar

didelėse grupėse, organizuotai bando atrasti ir įvaldyti priežastingumo, santykių ar sąveikų grandinę, objektyviai tirdama pastebėtus reiškinius ir juos patvirtindama dalydamasi išvadomis bei duomenimis ir atlikdama tarpusavio vertinimą; koordinuotai telkia žinių posistemius pasitelkdama sistemingą gautos informacijos apmąstymą ir konceptualizavimą; ir taip suteikia sau galimybę savo pačios naudai panaudoti gamtoje ir visuomenėje vykstančių procesų bei reiškinių supratimą;

- (ii) terminas „mokslai“ reiškia žinių, faktų ir hipotezių kompleksą, kuriame teorinis elementas gali būti patvirtintas per trumpą ar ilgą laiko tarpą, taigi šiuo atžvilgiu apima ir mokslus, susijusius su socialiniais faktais ir reiškiniais;
- (b) žodis „technologijos“ reiškia žinias, kurios tiesiogiai susijusios su prekių ar paslaugų gamyba arba tobulinimu;
- (c) sąvoka „moksliniai tyrimai ir plėtra“ apima mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą, kur „moksliniai tyrimai“ reiškia studijų, eksperimentavimo, konceptualizavimo, teorijos testavimo ir patvirtinimo procesus, susijusius su mokslo žinių kūrimu, kaip aprašyta 1 pastraipos a punkto i papunktyje bei 1 pastraipos a punkto ii papunktyje, įskaitant ir fundamentaliuosius, ir taikomuosius mokslinius tyrimus, o sąvoka „eksperimentinė plėtra“ reiškia pritaikymo, testavimo ir tobulinimo procesus, kurie veda prie mokslo praktinio pritaikymo, įskaitant inovacijas;
- (d) (i) terminas „mokslininkai“ reiškia asmenis, atsakingus už mokslinius tyrimus ir plėtrą ir į juos įsitraukusius;
- (ii) remdamasi šios rekomendacijos nuostatomis, kiekviena valstybė narė gali nustatyti kriterijus, pagal kuriuos asmenys būtų įtraukiami į mokslininkais laikomų žmonių kategoriją (pvz., turintys diplomus, laipsnius, akademinis titulus ar atliekantys akademinės funkcijas), taip pat galimas išimtis;
- (e) žodis „statusas“, vartojamas kalbant apie mokslininkus, reiškia jų padėtį ar požiūrį į juos, parodant, pirmiausia, tai, kiek vertinamos jų pareigos ir į jų funkcijas įeinanti atsakomybė, bei mokslininkų kompetencija jas atlikti, ir, antra, kokias teises, darbo sąlygas, materialinę bei moralinę paramą jie gauna savo užduotims atlikti.

2. Ši rekomendacija taikoma:

- (a) visiems mokslininkams, nepriklausomai nuo:
  - (i) darbdavio teisinio statuso arba organizacijos ar įstaigos, kurioje jie dirba, tipo;
  - (ii) jų mokslinės ar technologinės specializacijos srities;
  - (iii) motyvacijos, kuria grindžiami jiems aktualūs moksliniai tyrimai ir plėtra;
  - (iv) taikymo srities, su kuria mokslinius tyrimus ir plėtrą sieja artimiausias ryšys;
  - (v) jų profesinio ar darbinio statuso;
- (b) technikams, pagalbiniam darbuotojams ir studentams, prisidedantiems prie mokslinių tyrimų ir plėtos;
- (c) institucijoms ir asmenims, atsakingiems už mokslinius tyrimus ir plėtrą bei kitus mokslo aspektus, įskaitant, pavyzdžiui, mokslinį švietimą, mokslo komunikaciją, reglamentavimą ir politikos nustatymą, priežiūrą, finansavimą, darbuotojų paiešką, tarpusavio vertinimą ir mokslinių darbų leidybą.

3. Mokslininkams, moksliniais tyrimais ir plėtra užsiimantiems ne visu etatu, ši rekomendacija taikoma tik tuo metu ir tomis aplinkybėmis, kuomet jie dalyvauja mokslinių tyrimų ir plėtos veikloje.

II. Mokslininkai nacionalinės politikos formavimo kontekste

4. Politika, kurią taiko valstybės narės ir pagal kurią jos veikia mokslo, technologijų ir inovacijų srityje, tuo kaip jos naudoja mokslą ir technologijas politikos formavimo bei bendresniame kontekste, ir ypač savo elgesiu su mokslininkais valstybės narės turėtų demonstruoti tokį požiūrį ir imtis tokių veiksmų, kad moksliniai tyrimai ir plėtra nebūtų vykdomi izoliuotai, o būtų svarbi tautų integruotų pastangų dalis kuriant humaniškesnę, teisingesnę ir labiau įtraukią visuomenę, tikslu apsaugoti ir gerinti savo piliečių, dabartinės kartos ir būsimų kartų, kultūrinę ir materialinę gerovę bei remti Jungtinių Tautų idealus ir tikslus, dėl kurių susitarta tarptautiniu mastu, kartu skiriant pakankamai reikšmės mokslui kaip tokiam.

5. Siekdamas, kad jų veiksmus papildytų tinkama mokslo, technologijų ir inovacijų sistema, valstybės narės turėtų sukurti bei iš esmės sustiprinti žmogiškuosius ir institucinius gebėjimus be kita ko imdamosi šių priemonių:

- (a) skatindamos mokslinius tyrimus ir plėtrą visose visuomenės srityse, pasitelkdamas finansavimą iš viešųjų, privačiųjų ir pelno nesiekiančių šaltinių;
- (b) apsirūpindamos personalu, institucijomis ir mechanizmais, reikalingais nacionalinei mokslo, technologijų ir inovacijų politikai plėtoti ir įgyvendinti;
- (c) stiprindamos mokslinę kultūrą, visuomenės pasitikėjimą ir paramą mokslams, visų pirma pasitelkiant aktyvias ir informuotas demokratiškas diskusijas apie mokslo žinių kūrimą ir naudojimą, taip pat palaikant mokslo bendruomenės ir visuomenės dialogą;
- (d) numatydamas tinkamas priemones mokslo etikos ir mokslo žinių panaudojimo bei taikymo problemoms spręsti, visų pirma steigdamas, skatindamos ir remdamos nepriklausomus, tarpdisciplininius ir pliuralistinius etikos komitetus, kurie įvertintų aktualius etinius, teisinius, mokslinius ir socialinius klausimus, susijusius su mokslinių tyrimų projektais, kuriuose dalyvauja žmonės, teiktų etinius patarimus su etika susijusiais mokslinių tyrimų ir plėtros klausimais, įvertintų mokslo ir technologijų raidą bei skatintų diskusijas, švietimą ir visuomenės informavimą bei dėmesio atkreipimą į su moksliniais tyrimais ir plėtra susijusią etiką;
- (e) skatindamos mokslinius tyrimus ir plėtrą, kuri gali prisidėti prie taikos kūrimo, bei propaguodamos atsakingą ir taikų mokslo ir technologijų taikymą;
- (f) pripažindamos reikšmingą mokslinių tyrimų ir plėtros vaidmenį įgyjant žinių, šalinant esmines konfliktų priežastis ir pasekmes bei siekiant tvaraus vystymosi;
- (g) panaudodamos mokslo ir technologijų žinias priimant sprendimus bei taikant politines priemones.

6. Į mokslinių tyrimų ir plėtros viešąjį finansavimą valstybės narės turėtų žvelgti kaip į viešųjų investicijų formą, kurios graža daugeliu atvejų yra ilgalaikė, ir imtis visų atitinkamų priemonių, užtikrinant, kad visuomenė būtų visada supažindinama su tokių investicijų pagrindimu ir būtinumu.

7. Valstybės narės turėtų naudotis mokslinėmis ir technologinėmis žiniomis priimdamos sprendimus ir pasirinkdamos politiką tarptautinių santykių atžvilgiu, o tam jos turėtų sustiprinti mokslo diplomatijos gebėjimus.

8. Valstybės narės turėtų sudaryti mokslininkams sąlygas dalyvauti rengiant nacionalinę mokslo, technologijų ir inovacijų politiką. Ypač kiekviena valstybė narė turėtų užtikrinti, kad šie politikos procesai būtų pagrįsti atitinkamais instituciniais mechanizmais, pasitelkiant pakankamai pagalbos ir patarimų iš mokslininkų ir jų profesinių organizacijų.

9. Valstybės narės turėtų sukurti tokią aplinką, kuri užtikrintų, kad mokslininkai, teikiantys patarimus politikos formuotojams ir kitiems valstybės pareigūnams, galėtų tai daryti atskaitingai, atskleidami kilusius interesų konfliktus.

10. Norint užtikrinti, kad vykdydami mokslinius tyrimus ir plėtrą mokslininkai laikytųsi viešosios atskaitomybės principų ir tuo pat metu naudotųsi jų užduočiai ir mokslo bei technologijų pažangai tinkamu autonomijos lygiu, kiekviena valstybė narė turėtų nustatyti jos poreikiams pritaikytas procedūras. Reikėtų visapusiškai atsižvelgti į tai, kad nacionalinėje politikoje mokslininkų kūrybiškumas turėtų būti skatinamas remiantis didžiausia pagarba mokslinių tyrimų autonomiškumui ir laisvei, nes tai būtina mokslinės pažangos sąlyga.

11. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, ir nepažeidžiant mokslininkų judėjimo laisvės principų, valstybės narės turėtų būti suinteresuotos sukurti tokią bendrąją atmosferą ir numatyti tokias moralinės ir materialinės paramos bei mokslininkų skatinimo priemones, kurios

- (a) užtikrintų, kad aukštos kvalifikacijos žmonėms mokslininko profesija atrodytų pakankamai patraukli, suteikianti geras perspektyvas ir pakankamą saugumo lygį, ir padėtų išlaikyti reikiamą šalies mokslininkų bendruomenės regeneraciją;
- (b) palengvintų bei paskatintų mokslininkų bendruomenės, laikančios save ir laikomos kolegų visame pasaulyje visaverte tarptautinės mokslo ir technologijų bendruomenės nare, atsiradimą ir atitinkamą augimą tarp tos valstybės piliečių;
- (c) skatintų mokslininkus (arba jaunos žmones, siekiančius tapti mokslininkais), kurie siekia tam tikro išsilavinimo, mokslo ar patirties užsienyje, sugrįžti ir dirbti savo šalyje.

III. Pirminis mokslininkų išsilavinimas ir mokymas

12. Valstybės narės turėtų atsižvelgti į tai, kad veiksmingi moksliniai tyrimai iš mokslininkų reikalauja sąžiningumo ir intelektualinės brandos, derinant svurias, intelektines savybes ir pagarbą etikos principams.

13. Siekdamas prisidėti prie tokio aukšto lygio mokslininkų atsiradimo, valstybės narės turėtų imtis priemonių siekdamas

- (a) užtikrinti, jog nebūtų diskriminacijos rasės, odos spalvos, kilmės, lyties, seksualinės orientacijos, amžiaus, gimtosios kalbos, religijos, politinės ar kitos nuomonės, tautinės kilmės, etninės kilmės, socialinės kilmės, ekonominių ar socialinių gimimo sąlygų ar neįgalumo pagrindu, ir visi piliečiai turėtų lygias galimybes gauti pirminį išsilavinimą ir mokymą, reikalingą norint siekti karjeros mokslinių tyrimų ir plėtros srityje, tuo pat metu užtikrinant, kad visi piliečiai, kuriems pavyksta įgyti tokią kvalifikaciją, turėtų vienodas galimybes įsidarbinti mokslinių tyrimų srityje;
- (b) panaikinti galimybių nelygybę;
- (c) aktyviai skatinti moteris ir kitų nepakankamai atstovaujamų grupių asmenis apsvarstyti galimybes siekti mokslinės karjeros ir stengtis pašalinti šališkumą prieš moteris ir kitų nepakankamai atstovaujamų grupių asmenis darbo aplinkoje ir vertinime (taip siekiant ištaisyti praeities nelygybę ir atskirties modelius);
- (d) skatinti tarnystės mokslo pažangai bei socialinės ir ekologinės atsakomybės prie savo bendrapiliečius, žmoniją apskritai, ateities kartas ir žemę, įskaitant visas jos ekosistemas, tvarų vystymąsi bei išsaugojimą, dvasią kaip svarbų išsilavinimo ir mokymosi elementą;
- (e) užtikrinti nešališką ir atvirą prieigą prie mokslinės literatūros, duomenų ir turinio, įskaitant kliūčių, trukdančių skelbti, dalytis ir archyvuoti mokslinius rezultatus, pašalinimą.

14. Tiek, kiek tai suderinama su būtinu ir tinkamu pedagogų ir švietimo įstaigų savarankiškumu, valstybės narės turėtų remti visas švietimo iniciatyvas, skirtas:

- (a) stiprinti visų mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos dėstymą mokyklose ir kitoje formalioje ir neformalioje aplinkoje;

- (b) į visų mokslų mokymo programas ir modulius įtraukti tarpdisciplininių ir meno bei dizaino elementų bei įgūdžių, tokių kaip komunikacija, lyderystė ir valdymas;
- (c) į visų sričių mokymo programas ir modulius įtraukti mokslo ir mokslinių tyrimų etikos aspektų ir juos vystyti;
- (d) pasitelkti ir plėtoti tokius ugdymo metodus, kurie pažadintų ir skatintų formuotis tokias asmenines savybes ir mąstymo įpročius, kaip:
  - (i) mokslinių metodų taikymas;
  - (ii) intelektinis sąžiningumas, jautrumas interesų konfliktams, etikos principų, susijusių su moksliniais tyrimais, laikymasis;
  - (iii) gebėjimas regėti problemą ar situaciją įvertinant perspektyvą ir proporcijas pagal visas jos pasekmes žmogui;
  - (iv) gebėjimas atskirti pilietines ir etines potekstes sprendžiant klausimus, susijusius su naujų žinių paieška, bei tuos, kurie iš pirmo žvilgsnio atrodo tik techninio pobūdžio;
  - (v) budrumas tikėtiniems ar galimiems mokslinių tyrimų ir plėtros socialiniams bei ekologiniams padariniams;
  - (vi) noras bendrauti su žmonėmis ne tik iš mokslo ir technologijų sričių, bet ir už jų ribų, o tai reiškia ir pasiryžimą dirbti komandoje bei įvairių profesijų aplinkoje.

IV. Teisės ir atsakomybė mokslinių tyrimų srityje

15. Valstybės narės turėtų nepamiršti, kad mokslininkų profesinį sąmoningumą galima sustiprinti, skatinant mokslininkus galvoti apie savo darbą kaip apie tarnystę tiek savo bendrapiliečiams, tiek žmonijai apskritai. Valstybės narės turėtų stengtis palaikyti šią plačios atsakomybės dvasią tam tikru savo elgesiu ir požiūriu į mokslininkus.

Pilietinis ir etinis mokslinių tyrimų aspektas

16. Valstybės narės turėtų puoselėti tokias sąlygas, kurios padėtų kurti aukštos kokybės mokslą atsakingai, laikantis šios rekomendacijos 4 patraipos. Šiam tikslui valstybės narės turėtų nustatyti mechanizmus ir imtis visų tinkamų priemonių, kad būtų užtikrintas visapusiškas mokslininkų ir kitų, kuriems taikoma ši rekomendacija, teisių ir pareigų vykdymas, pagarba joms, jų apsauga ir skatinimas. Šiam tikslui

- (a) išvardijamos rekomenduojamos mokslininkų pareigos ir teisės:
  - (i) dirbti vedamiems intelektinės laisvės siekti, aiškinti ir ginti jų regimą mokslinę tiesą bei intelektinę laisvę, kas turėtų apimti ir apsaugą nuo nederamo poveikio jų nepriklausomiems sprendimams;
  - (ii) prisidėti prie programų, kuriose jie dalyvauja, tikslų ir uždavinių bei metodų, kurie turėtų būti žmogiškai, moksliskai, socialiai ir ekologiškai atsakingi, nustatymo; pirmiausia mokslininkai turėtų stengtis kuo labiau sumažinti mokslinių tyrimų poveikį gamtinei aplinkai ir gyviems subjektams, ir žinoti apie būtinybę veiksmingai ir tvariai valdyti išteklius;
  - (iii) laisvai ir atvirai reikšti savo nuomonę apie konkrečių projektų etinę, žmogiškąją, mokslinę, socialinę ar ekologinę vertę ir, tais atvejais, kai mokslo ir technologijų plėtra kenkia žmonių gerovei, orumui ir teisėms arba yra „dvejopo naudojimo“, jie, vedami savo sąžinės, turi teisę pasitraukti iš projekto, ir teisę bei atsakomybę laisvai apie tai kalbėti ir pranešti apie šiuos susirūpinimą keliančius dalykus;
  - (iv) konstruktyviai prisidėti prie mokslo, kultūros ir švietimo kūrimo bei mokslo ir

inovacijų skatinimo savo šalyje, nacionalinių tikslų siekimo, bendrapiliečių gerovės didinimo, aplinkos išsaugojimo ir tarptautinių idealų bei tikslų propagavimo;

- (v) skatinti mokslinių tyrimų rezultatų prieinamumą ir dalyvauti dalijantis moksliniais duomenimis su kitais mokslininkais bei politikos formuotojais ir visuomene, kai tik įmanoma, atsižvelgiant į esamas teises;
  - (vi) atskleisti numanomus ir faktinius interesų konfliktus pagal pripažintą etikos kodeksą, padedant siekti mokslinių tyrimų ir plėtros tikslų;
  - (vii) savo mokslinių tyrimų ir plėtros darbuose: atskleisti informaciją kiekvienam tyrimo, kuriuose dalyvauja žmonės, subjektui, kad jų sutikimas dalyvauti tyrime būtų informuotas, kontroliuoti procesą siekiant sumažinti žalą kiekvienam gyvam mokslinių tyrimų subjektui ir konsultuotis su visuomene, kuomet mokslinių tyrimų atlikimas gali turėti įtakos visuomenės nariams;
  - (viii) užtikrinti, kad žinios, gautos iš tradicinių, vietinių ar kitų šaltinių, būtų tinkamai priskirtos ir pripažintos vienam ar kitam žmogui bei už jas atlyginta, taip pat garantuojant šių šaltinių informavimą apie jų suteiktų žinių pagrindu gautus rezultatus;
- (b) pateikiamos rekomenduojamos asmenų ar institucijų, įdarbinančių, finansuojančių, nukreipiančių mokslininkus ir (arba) mokslinius tyrimus ir jiems vadovaujančių, pareigos ir teisės:
- (i) prisiimti lygiavertes pareigas ir teises, kaip nurodyta a punkte, ir jomis naudotis su sąlyga, kad šios teisės ir pareigos netrukdo mokslininkams įgyvendinti jų pareigų ir teisių;
  - (ii) palengvinti a punkte ir b punkto i papunktyje aprašytų pareigų ir teisių įgyvendinimą, be kita ko įdiegiant šiam tikslui skirtus mechanizmus, pvz., etikos vertinimo tarybas, ir užtikrinti mokslininkų apsaugą nuo persekiojimo;
  - (iii) be išlygų gerbti konkrečių mokslininkų intelektualinės nuosavybės teises;
  - (iv) laikytis šios rekomendacijos kitais atžvilgiais;
  - (v) taip konkrečiai ir išsamiai kaip tik įmanoma apibrėžti atvejus, kuomet, minėtų asmenų ar institucijų nuomone, būtina nukrypti nuo rekomenduojamų pareigų ir teisių, nurodytų a ir b punktuose.

17. Valstybės narės turėtų imtis visų reikiamų veiksmų, kad paragintų visus mokslininkų darbdavius laikytis 16 dalyje pateiktų rekomendacijų.

Tarptautinis mokslinių tyrimų aspektas

18. Valstybės narės turėtų pripažinti mokslinių tyrimų ir plėtros tarptautiškumą ir šiuo atžvilgiu daryti viską, kas įmanoma, kad padėtų mokslininkams, t. y.

- (a) kurti partnerystes, laisvai jungiančias išsivysčiusių ir besivystančių šalių mokslo bendruomenes, siekiant atitikti visų šalių poreikius ir skatinti jų pažangą, paisant nacionalinių reglamentų, įskaitant kultūrinį ir mokslinį bendradarbiavimą, sudarymą dvišalių bei daugiašalių susitarimų, kuriais besivystančioms šalims būtų suteikiamos sąlygos sustiprinti savo galimybes dalyvauti kuriant ir bendrai naudojant mokslines žinias, su jomis susijusią praktinę patirtį bei naudą, įskaitant protų nutekėjimo padarinių nustatymą ir kovą su jais;
- (b) užtikrinti vienodą prieigą prie mokslo ir iš jo gautų žinių ne tik kaip socialinį ir etinį reikalavimą žmogaus vystymuisi, bet ir kaip būtinybę siekiant visiško mokslo

bendruomenių potencialo atskleidimo visame pasaulyje;

- (c) taikyti politines priemones, kuriomis būtų siekiama išplėsti mokslininkų galimybes laisvai vystyti ir bendrai naudoti duomenimis bei švietimo išteklius, pavyzdžiui, pasitelkus virtualius universitetus;
- (d) atsižvelgiant į intelektinės nuosavybės režimą, užtikrinti, kad indėlis į mokslines žinias būtų tinkamai priskirtas konkrečiam asmeniui, subalansuoti intelektinės nuosavybės teisių apsaugą ir atvirą prieigą prie žinių bei bendrą žinių naudojimą ir užtikrinti tradicinių žinių šaltinių bei produktų apsaugą;
- (e) imtis priemonių prieš biologinį piratavimą; neteisėtą prekybą organais, audiniais, mėginiais, genetiniais ištekliais ir genetinėmis medžiagomis; taip pat užtikrinti žmogaus teisių, pagrindinių laisvių ir orumo apsaugą bei asmens duomenų konfidencialumą.

19. Atsižvelgiant į tai, kad bet kokie moksliniai tyrimai galėtų pagerinti veiksmų, lemiančių žmonijos, kaip visumos, išlikimą ir gerovę supratimą, valstybės narės turėtų remti tokias mokslininkų iniciatyvas, deramai atsižvelgdamos į

- (a) mokslo poveikį ateities kartoms;
- (b) įvairių gyvybės formų tarpusavio ryšį;
- (c) žmonių vaidmenį ir atsakomybę saugant aplinką, biosferą ir biologinę įvairovę.

20. Valstybės narės turėtų stengtis užtikrinti, kad moksliniai tyrimai ir plėtra, vykdoma, finansuojama ar kitaip visa ar iš dalies atliekama skirtingose valstybėse, vyktų paisant atsakingo mokslinių tyrimų vykdymo principų ir gerbiant žmogaus teises. Ypač tais atvejais, kai transnacionaliniuose moksliniuose tyrimuose dalyvauja žmonės:

- (a) tinkamas etikos aspektų vertinimas turėtų būti vykdomas tiek priimančiojoje (-siose) valstybėje (-ėse), tiek valstybėje (-ėse), kurioje (-iose) yra rėmėjas, besilaikantis tarptautiniu mastu susitartų etikos gairių;
- (b) tokie tyrimai turėtų būti suderinti su priimančiųjų šalių poreikiais, o jų svarba siekiant išspręsti neatidėliotinas pasaulines sveikatos problemas turėtų būti pripažįstama;
- (c) derantis dėl mokslinių tyrimų sutarties ir bendradarbiavimo sąlygų, susitarimas dėl mokslinių tyrimų naudos ir prieigos prie rezultatų turėtų būti sudarytas visapusiškai dalyvaujant suinteresuotoms bendruomenėms.

21. Siekdamas užtikrinti žmogaus teisę bendrai naudotis moksline pažanga ir jos teikiamais privalumais, valstybės narės turėtų sukurti ir palaikyti bendrojo atviro mokslo mechanizmus bei palengvinti keitimąsi moksline informacija, taip pat užtikrindamos pagarbą kitoms teisėms.

22. Siekdamas užtikrinti žmogaus teisę į sveikatą, valstybės narės turėtų imtis priemonių, kurios garantuotų, kad nauda, gaunama iš bet kokių mokslinių tyrimų ir jų taikymo, būtų dalijamasi su visa visuomene ir tarptautine bendruomene, ypač su besivystančiomis šalimis.

23. Siekdamas, kad mokslinės ir technologinės žinios bei iš jų kylančios galimybės būtų greitai pritaikytos visų tautų naudai, valstybės narės turėtų paraginti mokslininkus ir kitus subjektus, kuriems taikoma ši rekomendacija, nepamiršti 18, 19, 20, 21 ir 22 pastraipose išdėstytų principų.

v. Mokslininkų sėkmės sąlygos

24. Valstybės narės turėtų

- (a) teikti materialinę ir moralinę paramą bei viešą pripažinimą, padėdamas mokslininkams sėkmingai vykdyti mokslinius tyrimus ir plėtrą;
- (b) užtikrinti, kad mokslininkai gautų vienodas darbo, įdarbinimo ir paaukštinimo

sąlygas, įvertinimą, mokymą ir atlygį nepatirdami diskriminacijos dėl savo rasės, odos spalvos, kilmės, lyties, seksualinės orientacijos, amžiaus, gimtosios kalbos, religijos, politinės ar kitos nuomonės, tautinės, etninės, socialinės kilmės, ekonominių ar socialinių gimimo sąlygų, neįgalumo;

- (c) remti nepakankamai atstovaujamų grupių asmenis, pradedančius bei vystančius karjerą mokslinių tyrimų ir plėtros srityse.

25. Valstybės narės turėtų parengti mokslinių tyrimų objektų, mokslo infrastruktūros ir mokslinių archyvų, įskaitant konfliktų atvejus, apsaugos ir išsaugojimo politiką.

26. Valstybės narės turėtų nustatyti kaip normą bet kokiam moksliniam leidiniui, įskaitant leidybą atviros prieigos žurnaluose, kad tarpusavio vertinimas, pagrįstas nustatytais mokslo standartais, yra būtinybė.

Adekvачios karjeros perspektyvos ir galimybės

27. Valstybės narės turėtų parengti užimtumo politiką, tinkamai apimančią mokslininkų poreikius, pirmiausia:

- (a) teikdamos mokslininkams, dirbantiems pagal tiesioginio darbo sutartis, adekvacias karjeros perspektyvas ir galimybes, be kita ko, įskaitant mokslinius tyrimus ir plėtrą;
- (b) dėdamos visas pastangas, kad mokslininkai nepatirtų dėl jų darbo specifikos kylančių sunkumų, kurių galima išvengti;
- (c) teikdamos reikalingas lėšas ir mechanizmus mokymo galimybėms, karjeros plėtrai ir (arba) perkvalifikavimui neterminuotai dirbantiems mokslininkams, siekiant išspręsti nestabilumo, kylančio dėl mokslininkų mobilumo ar ribotos trukmės sutarčių, klausimus;
- (d) pasiūlydamos pradedantiems mokslininkams patrauklias galimybes atlikti reikšmingus mokslinius tyrimus ir plėtrą, atsižvelgiant į jų gebėjimus, ir sudarydamos sąlygas greitai bei stabiliai karjerai, nebūtinai tik mokslinių tyrimų ir plėtros srityje;
- (e) pripažindamos, kad įvairioms mokslinių tyrimų ir plėtros sritims reikalingi skirtingi įgūdžių ir mokymo trukmės lygiai;
- (f) skatindamos ir remdamos mokslininkų atvirasias stipendijas, taip pat skatindamos atvirą prieigą prie literatūros ir mokslinių tyrimų duomenų, kaip esminę mokslinių tyrimų dalį.

Mokymasis visą gyvenimą

28. Valstybės narės turėtų skatinti priemonių, sudarančių sąlygas mokslininkams visą gyvenimą turėti galimybę atnaujinti žinias savo ir kitose mokslo srityse dalyvaujant konferencijose, laisvai naudojantis tarptautinėmis duomenų bazėmis ir leidiniais, bibliotekomis ir kitais informacijos šaltiniais, lankantis mokymuose, užtikrinimą.

Mobilumas

29. Valstybės narės turėtų sudaryti ir palaikyti sąlygas mokslininkų mobilumui tarp viešojo, privataus ir akademinio sektoriaus, taip pat ne mokslinių tyrimų ir plėtros srityse.

30. Ryšium su mokslininkų mobilumu tarp mokslinių tyrimų ir plėtros sričių bei kitų viešųjų funkcijų, valstybės narės turėtų:

- (a) numatyti periodiškos mokslininkų materialinių sąlygų peržiūros procedūras, užtikrinant tinkamą jų palyginimą su kitų darbuotojų, turinčių lygiavertę patirtį ir kvalifikaciją, sąlygomis ir atsižvelgti į šalies pragyvenimo lygį;
- (b) nustatyti įdarbinimo sąlygas mokslininkams, besinaudojantiems mokslininkų

mobilumo teikiama nauda;

- (c) suteikti tinkamas karjeros perspektyvas mokslininkams, besinaudojantiems mokslininkų mobilumo teikiama nauda.

Dalyvavimas tarptautinės mokslo ir technologijų bendruomenės veikloje

31. Vadovaudamosi šios rekomendacijos 16 patraipa, valstybės narės turėtų aktyviai skatinti idėjų ir informacijos mainus tarp pasaulio mokslininkų, kas yra gyvybiškai svarbu sveikam mokslo vystymuisi; šiam tikslui pasiekti valstybės narės turėtų imtis visų būtinų priemonių, kad mokslininkai galėtų dalyvauti tarptautinės mokslo ir technologijų bendruomenės veikloje visą savo karjerą. Valstybės narės turėtų palengvinti šios informacijos patekimą į savo teritoriją ir iš jos.

Sveikatos ir socialinė apsauga

32. Dėl mokslininkų bei visų kitų asmenų, kuriems gali daryti poveikį konkreti mokslinių tyrimų ir plėtros veikla, sveikatos ir saugos Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad bus laikomasi visų nacionalinių reglamentų ir tarptautinių dokumentų, susijusių su darbuotojų bendrąja prasme apsauga nuo blogos arba pavojingos aplinkos. Todėl jos turėtų atitinkamai užtikrinti, kad mokslo įstaigų vadovai įgyvendins atitinkamus saugos standartus, apmokys visus jiems dirbančius asmenis būtinų saugos procedūrų, stebės ir saugos visų rizikos grupei priklausančių asmenų sveikatą, tinkamai atkreips dėmesį į išspėjimus apie naujus (arba galimus naujus) pavojus, ypač jei apie pavojų išpėja patys mokslininkai, ir elgsis atitinkamai pagal situaciją, užtikrins tinkamos trukmės darbo ir poilsio laikotarpius, o į pastarąjį įtrauks visiškai apmokamas kasmetines bei vaiko priežiūros atostogas.

33. Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad mokslininkams (kartu su visais kitais darbuotojais) būtų sudarytos sąlygos naudotis atitinkamomis ir nešališkomis socialinės apsaugos priemonėmis, atitinkančiomis jų amžių, lytį, šeiminių padėčių, sveikatos būklę ir atliekamo darbo pobūdį.

Veiklos vertinimas

34. Mokslininkams, dirbantiems mokslininko darbą, valstybės narės turėtų parengti ir įdiegti tinkamas (pasitelkiant tarptautinius pavyzdžius tam, kad būtų perimta geroji praktika) vertinimo sistemas, kurios užtikrintų nepriklausomą, skaidrų, lyčių skirtumams pritaikytą, pakopinį veiklos vertinimą, kuriuo

- (a) būtų deramai atsižvelgta į visus darbo aspektus, *inter alia*, įskaitant indėlių į publikacijas, patentus, valdymą, mokymą, informacijos sklaidą, priežiūrą, bendradarbiavimą, etikos laikymąsi ir mokslo komunikavimą;
- (b) būtų deramai įvertinti sunkumai, susiję su veiklos rezultatų matavimu, atsižvelgiant į temų ir disciplinų mobilumo poveikį, ribų tarp disciplinų nykimą, naujų disciplinų atsiradimą ir poreikį vertinti visus asmens veiklos aspektus kontekste;
- (c) atitinkami rodikliai būtų susieti su nepriklausomų ekspertų asmens veiklos rezultatų įvertinimais (tarpusavio vertinimas), įskaitant visus darbo aspektus, taip pat ir tuos, kurie minimi a punkte;
- (d) būtų skaidriai atsižvelgta į su šeima susijusias darbo pertraukas ir paskatomis būtų skatinamas tinkamas elgesys, kad nenukentėtų karjera ir moksliniai tyrimai tų asmenų, kurie pasiima su šeima susijusiais, įskaitant vaiko priežiūros, atostogas;
- (e) paskatomis ragintų dalytis visomis mokslinių procesų dalimis (duomenimis, metodais, programine įranga, rezultatais ir kt.) ir konsultuoti pradedančiuosius mokslinę karjerą.

Išraiška publikuojant

35. Valstybės narės turėtų skatinti ir palengvinti mokslininkų gautų rezultatų paskelbimą, nepamiršti ir informacijos, metodų bei programinės įrangos, kurią jie naudojo, siekti padėti jiems dalytis moksline informacija ir įgyti pelnytą reputaciją, taip pat siekti propaguoti mokslą, švietimą ir kultūrą apskritai.
36. Siekdamas propaguoti mokslą kaip visuotinę gerovę, valstybės narės turėtų skatinti ir palengvinti prieigą prie žinių, įskaitant atvirąją prieigą.
37. Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad mokslininkų gauti moksliniai ir technologiniai rezultatai būtų tinkamai teisiškai apsaugoti intelektinės nuosavybės, o ypač patentų ir autorių, teisėmis.
38. Tais atvejais, kai mokslininkų teisė komunikuoti ar skelbti rezultatus yra ribojama, valstybės narės turėtų užtikrinti
  - (a) kad tokie apribojimai būtų griežtai sumažinti iki minimumo atsižvelgiant į viešąjį interesą ir mokslininkų darbdavių bei kolegų teises, kad mokslininkų indėlis į gautus rezultatus būtų tinkamai priskirtas ir pripažintas, ir kad jie būtų kaip įmanoma aiškiau raštu tinkamai informuoti apie jų darbo sąlygas;
  - (b) kad būtų aiškiai pateiktos procedūros, kuriomis mokslininkai gali nustatyti, ar šioje pastraipoje nurodyti apribojimai taikomi konkrečiu atveju, ir koku mechanizmu jie gali juos apskųsti.

Pripažinimas

39. Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad mokslininkai galėtų:
  - (a) be kliūčių gauti jiems skirtus klausimus, kritiką bei pasiūlymus iš kolegų visame pasaulyje, kaip ir intelektines paskatas, kurias suteikia tokie ryšiai ir mainai;
  - (b) ramiai mėgautis tarptautiniu pripažinimu, kurį užtikrina jų moksliniai nuopelnai.
40. Be to, valstybės narės turėtų taikyti šias standartines praktikas:
  - (a) įtraukti rašytines nuostatas į mokslininkų įdarbinimo sąlygas, aiškiai nurodydamos, kokias teises (jei taikytina) jie (tam tikrais atvejais ir kitos suinteresuotosios šalys) turi į savo indėlį į bet kurį atradimą, išradimą ar techninės praktinės patirties bei komercinės veiklos patobulinimą, kuris gali atsirasti šiems mokslininkams atliekant mokslinius tyrimus ir plėtrą;
  - (b) darbdavys visada turėtų atkreipti mokslininkų dėmesį į tokias rašytines nuostatas prieš jiems sudarant darbo sutartį.

Racionalus lankstumas aiškinant ir taikant dokumentus, nustatančius mokslininkų įdarbinimo sąlygas

41. Valstybės narės turėtų stengtis užtikrinti, kad mokslinių tyrimų ir plėtros vykdymas nebūtų priliginamas įprastai veiklai. Todėl jos turėtų pasirūpinti, kad visi dokumentai, nustatantys mokslininkų įdarbinimo ar darbo sąlygas, būtų formuluoti ir interpretuojami lanksčiai, žvelgiant į juos tokiu kampu kaip reikalinga norint atitikti mokslinių tyrimų ir plėtros reikalavimus. Tačiau šis lankstumas neturėtų būti pasitelktas siekiant mokslininkams taikyti blogesnes sąlygas nei tos, kuriomis dirba kiti tos pačios kvalifikacijos ir atsakomybės darbuotojai.

Teigiamas asocijuoto bendradarbiavimo poveikis įvairiems mokslininkų interesams

42. Valstybės narės turėtų pripažinti mokslininkų asocijuoto bendradarbiavimo teisėtumą ir svarbą mokslininkams norint apsaugoti ir propaguoti savo individualius bei kolektyvinius interesus tokiose organizacijose kaip profesinės sąjungos, profesinės asociacijos ir mokslo

bendruomenės, atsižvelgiant į darbuotojų teises apskritai ir remiantis šios rekomendacijos priede išvardytų tarptautinių dokumentų nustatytais principais. Visais atvejais, kai būtina apsaugoti mokslininkų teises, šioms organizacijoms turi būti suteikta teisė remti pagrįstus mokslininkų reikalavimus.

43. Valstybės narės turėtų pripažinti, kad jos, kaip mokslininkų darbdavės, yra labiausiai atsakingos, ir turėtų stengtis parodyti pavyzdį kitiems mokslininkų darbdaviams; siekdamos užtikrinti, kad mokslininkams būtų sudarytos tinkamos darbo sąlygos visur, kur atliekami moksliniai tyrimai ir plėtra, valstybės narės turėtų imtis priemonių, skatinančių visus mokslininkų darbdavius nustatyti ir naudoti mechanizmus, politikas ir praktikas, įgyvendinančias 24, 27, 28, 29, 31, 32, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41 ir 42 pastraipose išdėstytus principus.

VI. Šios rekomendacijos naudojimas ir išnaudojimas

44. Valstybės narės turėtų stengtis išplėsti ir papildyti savo veiksmus atsižvelgdamos į šią rekomendaciją, bendradarbiaudamos su visomis nacionalinėmis ir tarptautinėmis organizacijomis, kurių veikla patenka į šios rekomendacijos taikymo sritį ir tikslus, visų pirma, Nacionaline UNESCO komisija, tarptautinėmis organizacijomis, organizacijomis, atstovaujančiomis mokslo ir technologijų srities pedagogams, darbdaviais, mokslo bendruomenėmis, mokslininkų profesinėmis asociacijomis ir profesinėmis sąjungomis, mokslo rašytojų asociacijomis, moterų mokslo asociacijomis, jaunimo ir studentų organizacijomis.

45. Valstybės narės turėtų remti minėtų organizacijų darbą visomis tinkamiausiomis priemonėmis, įskaitant atitinkamas politines priemones.

46. Valstybės narės turėtų periodiškai peržiūrėti mokslininkų darbo sąlygas įvairiais aspektais, ypač lyties aspektu.

47. Valstybės narės turėtų aktyviai bendradarbiauti su visomis mokslininkams atstovaujančiomis organizacijomis, užtikrindamos, kad pastarosios, besivadovaudamos tarnystės bendruomenei principu, galėtų veiksmingai prisiimti atsakomybę, naudotis teisėmis ir įgauti šioje rekomendacijoje aprašytą statusą.

VII. Baigiamoji nuostata

48. Jei mokslininkai turi palankesnę statusą nei minimali šioje rekomendacijoje išdėstyta norma, šios rekomendacijos sąlygos neturėtų būti taikomos siekiant sumažinti jau įgytą statusą.

PRIEDAS PRIE REKOMENDACIJOS DĖL MOKSLO IR MOKSLININKŲ

KAI KURIE TARPTAUTINIAI IR KITI DOKUMENTAI, SUSIJĘ SU MOKSLININKAIS ARBA DARBUOTOJAIS APSKRITAI

A. Tarptautinės konvencijos, priimtose Tarptautinės darbo organizacijos tarptautinėje konferencijoje

Konvencija dėl asociacijų laisvės ir teisės jungtis į organizacijas gynimo (1948 m.)

Organizacinės teisės ir kolektyvinio derėjimosi konvencija (1949 m.)

Lygaus atlygio konvencija (1951 m.)

Konvencija dėl minimalių socialinės apsaugos standartų (1952 m.)

Konvencija dėl diskriminacijos darbo ir profesinės veiklos srityje (1958 m.)

Radiacinės saugos konvencija (1960 m.)

Konvencija dėl išmokų nelaimingo atsitikimo darbe atvejais (1964 m.)

Konvencija dėl neįgalumo, senatvės išmokų ir išmokų netekus maitintojo (1967 m.)

Konvencija dėl medicininės priežiūros ir ligos išmokų (1969 m.)

B. Kitos konvencijos

Paryžiaus konvencija dėl pramoninės nuosavybės apsaugos (1883 m.)

Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos (1886 m.)

Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas (1966 m.)

Tarptautinė konvencija dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo (1965 m.)

Konvencija dėl karinių ar bet kokių kitų priešišku aplinkos modifikavimo metodų naudojimo (Jungtinės Tautos, 1976 m.)

Konvencija dėl visų formų moterų diskriminacijos panaikinimo (Jungtinės Tautos, 1979 m.)

Biologinės įvairovės konvencija (Jungtinės Tautos, 1992 m.)

Konvencija dėl cheminio ginklo kūrimo, gamybos, kaupimo ir panaudojimo uždraudimo bei jo sunaikinimo (1993 m.)

Susitarimas dėl su prekyba susijusių intelektualinės nuosavybės teisių aspektų (1994 m.)

PINO autorių teisių sutartis (1996 m.)

Patentų teisės sutartis (2000 m.)

Biologinės įvairovės konvencijos Nagojos protokolas vadinamas Nagojos protokolu dėl galimybės naudotis genetiniais ištekliais ir sąžiningo bei teisingo naudos, gaunamos juos naudojant, pasidalijimo (2014 m.)

Europos patentų išdavimo konvencija (Europos Taryba, 1953 m.)

Europos konvencija dėl eksperimentams ir kitiems moksliniams tikslams naudojamų stuburinių gyvūnų apsaugos (Europos Taryba, 1976 m.)

Konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (Europos Taryba, 1981 m.)

Konvencija dėl žmogaus teisių ir orumo apsaugos biologijos ir medicinos taikymo srityje (Europos Taryba, 1997 m.)

Papildomas Amerikos žmogaus teisių konvencijos protokolas ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių srityje (1988 m.)

c. Rekomendacijos, priimtose Tarptautinės darbo organizacijos tarptautinėje konferencijoje

Rekomendacija dėl kolektyvinių sutarčių (1951 m.)

Savanoriško sutaikinimo ir arbitražo rekomendacija (1951 m.)

Rekomendacija dėl apsaugos nuo radiacijos (1960 m.)

Rekomendacija dėl konsultacijų (pramonės ir nacionaliame lygmenyje) (1960 m.)

Rekomendacija dėl išmokų nelaimingo atsitikimo darbe atvejais (1964 m.)

Rekomendacija dėl neįgalumo, senatvės išmokų ir išmokų netekus maitintojo (1967 m.)

Ryšiai pagal rekomendaciją (1967 m.)

Rekomendacija dėl skundų nagrinėjimo (1967 m.)

Medicininės priežiūros ir ligos išmokų rekomendacija (1969 m.)

Rekomendacija dėl darbuotojų atstovų (1971 m.)

Benzeno rekomendacija (1971 m.)

d. Kitų tarpvyriausybinių organizacijų priimtose rekomendacijos

Rekomendacija dėl tarptautinio mokslo ir technologijų statistikos standartizavimo (UNESCO, 1978 m.)

2005 m. kovo 11 d. rekomendacija dėl Europos mokslininkų chartijos ir dėl mokslininkų priėmimo į darbą elgesio kodekso (Europos Komisija, 2005 m.)

e. Kitos tarpvyriausybines iniciatyvos

Teherano deklaracija (1968 m.)

Pasaulio veiksmų planas mokslo ir technologijų taikymui siekiant vystymosi (Jungtinių Tautų Ekonomikos ir socialinių reikalų taryba, Patariamasis mokslo ir technologijų taikymo siekiant vystymosi komitetas (angl. *ACAST*), 1971 m.)

Jungtinių Tautų konferencijos deklaracija dėl žmonių aplinkos (Stokholmas, 1972 m. birželis)

Rezoliucija dėl šiuolaikinio mokslo ir technologijų vaidmens tautų vystymosi ir poreikio stiprinti ekonominių, techninių ir mokslinių bendradarbiavimą tarp valstybių (1973 m. rugpjūčio 10 d. Jungtinių Tautų Ekonomikos ir socialinių reikalų tarybos rezoliucija, 1826 m.)

Valstybių ekonominių teisių ir pareigų chartija (1974 m. gruodžio 12 d. Jungtinių Tautų

Generalinės Asamblėjos rezoliucija Nr. 3281)

Deklaracija dėl mokslinės ir technologinės pažangos panaudojimo taikos ir žmonijos naudai (1975 m. lapkričio 10 d. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliucija Nr. 3384)

Deklaracija dėl rasių ir rasinės neapykantos (UNESCO, 1978 m.)

Vienos deklaracija ir veiksmų programa (1993 m.)

Deklaracija dėl dabartinių kartų atsakomybės prieš ateities kartas (UNESCO, 1997 m.)

Visuotinė deklaracija dėl žmogaus genomo ir teisių (UNESCO, 1997 m.)

Deklaracija dėl mokslo ir mokslo žinių naudojimo (UNESCO ir Tarptautinė mokslo taryba, 1999 m.)

Tarptautinė deklaracija dėl žmogaus genetinių duomenų (UNESCO, 2003 m.)

Visuotinė deklaracija dėl bioetikos ir žmogaus teisių (UNESCO, 2005 m.)

UNESCO strategija dėl UNESCO indėlio skatinant atvirą prieigą prie mokslinės informacijos ir mokslinių tyrimų (UNESCO, 2012 m.)

Keiskime mūsų pasaulį. Darna vystymosi darbotvarkė iki 2030 m. (2015 m.)

Frascati vadovas (2015 m.): Duomenų apie mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą gairės (EBPO)

Oslo vadovas: Inovacijų duomenų rinkimo ir aiškinimo gairės, 3-asis leidimas (EBPO ir Eurostatas) (2005 m.)

F. Parengta Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos (PINO)

Besivystančių šalių pavyzdinis įstatymas dėl išradimų (pataisytas 1965 m.)

PINO plėtros darbotvarkė (2007 m.)

G. Parengta Tarptautinė mokslo taryba (angl. ICSU)

Pareiškimas dėl esminio mokslo pobūdžio

Mokslininkų chartija

Dėl pavojų, kylančių dėl nesubalansuotų mokslo teikiamų įgaliojimų taikymo (Tarptautinės mokslo tarybos (angl. ICSU) Mokslo ir socialinių ryšių komitetas (angl. CSSR)), testas perduotas Tarptautinės mokslo tarybos (angl. ICSU) Generalinės asamblėjos prašymu, per 5-ąją sesiją, 1949 m.

Rezoliucija dėl laisvos mokslininkų judėjimo (priimta Tarptautinės mokslo tarybos (angl. ICSU) Generalinėje asamblėjoje per 14-ąją sesiją, Helsinkyje, 1972 m. rugsėjo 16–21 d.)

Statutas Nr. 5, pavadinimu „Mokslo universalumo (laisvės ir atsakomybės) principas“ (2011 m.)
Dalijimasis moksliniais duomenimis, sutelkiant dėmesį į besivystančias šalis (2011 m. lapkritis)

Mokslo laisvė, atsakomybė ir universalumas (2014 m.)

H. Parengta Pasaulinės mokslo darbuotojų federacijos (angl. *WFSW*)

Mokslo darbuotojų chartija (Pasaulinės mokslo darbuotojų federacijos (angl. *WFSW*) Generalinė asamblėja, 1948 m. vasaris)

Deklaracija dėl mokslo darbuotojų teisių (Pasaulinės mokslo darbuotojų federacijos (angl. *WFSW*) Generalinė asamblėja, 1969 m. balandis)

I. Kitos iniciatyvos

Russelo-Einšteino manifestas (Pugwash, 1955 m.)

Helsinkio deklaracija (Pasaulinė medicinos asociacija (angl. *WMA*), (pakeista 1964 m.)

Buenos Airių priesaika (1988 m.)

Tarptautinės etikos gairės, taikomos biomedicininiam tyrimams, kuriuose dalyvauja žmogaus (Tarptautinių medicinos mokslų organizacijų taryba (angl. *CIOMS*), pakeistos 2002 m.)

Singapūro pareiškimas dėl mokslinių tyrimų vientisumo (2-oji pasaulinė mokslinių tyrimų vientisumo konferencija (angl. *WCRI*), 2010 m.)

Europos elgesio kodeksas mokslinių tyrimų etikos klausimais (Europos nacionalinių tikslųjų ir humanitarinių mokslų akademijų federacija (angl. *ALLEA*), pataisytas 2011 m.)

InterAcademy taryba. (2012 m.), Atsakingas elgesys pasaulinėje mokslinių tyrimų įmonėje, politikos ataskaita Nagasakio deklaracijoje (*Pugwash* taryba, 2015 m.)

2016 m. spalio Ženevos deklaracija (Tarptautinis moterų inžinierių ir mokslininkų tinklas (angl. *INWES*), 2016 m.).